בפרך רבי אלעזר אמר בפה רך רבי שמואל בר נחמני אמר בפריכה [1]וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים וגו' אמר רבא בתחילה בחומר ובלבנים ולבסוף ובכל עבודה בשדה את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים ולמ"ד נמי התם בפה רך הכא ודאי בפריכה דרש [ב]רב עוירא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים [ג]בשעה שהולכות לשאוב מים הקב"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים ובאות ושופתות שתי קדירות אחת של חמין ואחת של דגים ומוליכות אצל בעליהן לשדה ומרחיצות אותן וסכות אותן ומאכילות אותן ומשקות אותן ונזקקות להן בין שפתים שנאמר [2]אם תשכבון בין שפתים וגו' בשכר תשכבון בין שפתים זכו ישראל לביזת מצרים שנאמר [2]כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ וכיון שמתעברות באות לבתיהם וכיון שמגיע זמן מולדיהן הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח שנאמר [3]תחת התפוח עוררתיך [ד]וגו' והקב"ה שולח משמי מרום מי שמנקיר ומשפיר אותן כחיה זו שמשפרת את הולד שנאמר [4]ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך ובמים לא רחצת למשעי וגו' [ה]ומלקט להן שני עגולין אחד של שמן ואחד של דבש שנאמר [5]ויניקהו דבש מסלע ושמן וגו' וכיון שמכירין בהן מצרים באין להורגן ונעשה להם נס ונבלעין בקרקע ומביאין שוורים וחורשין על גבן שנאמר [6]על גבי חרשו חורשים וגו' לאחר שהולכין היו מבצבצין ויוצאין כעשב השדה שנאמר [7]רבבה כצמח השדה נתתיך וכיון שמתגדלין באין עדרים לבתיהן שנאמר [7]ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדים אל תקרי בעדי עדים אלא בעדרי עדרים וכשנגלה הקב"ה על הים הם הכירוהו תחלה שנאמר [8]זה אלי ואנוהו [9]ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות וגו' רב ושמואל חד אמר אשה ובתה וחד אמר כלה וחמותה מ"ד אשה ובתה יוכבד ומרים ומ"ד כלה וחמותה יוכבד ואלישבע תניא כמ"ד אשה ובתה דתניא שפרה זו יוכבד ולמה נקרא שמה שפרה שמשפרת את הולד ד"א שפרה שפרו ורבו ישראל בימיה פועה זו מרים ולמה נקרא שמה פועה שהיתה פועה [ו](ומוציאה את הולד) ד"א פועה שהיתה פועה ברוח הקודש ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל [10]ויאמר בילדכן את העבריות וגו' מאי אבנים א"ר חנן סימן גדול מסר להן בשעה שכורעת לילד יריכותיה מצטננות כאבנים ואית דאמר כדכתיב [11]וארד בית היוצר והנה הוא עושה מלאכה על האבנים מה יוצר זה ירך מכאן וירך מכאן וסדן באמצע אף אשה ירך מכאן וירך מכאן והולד באמצע [10]אם בן הוא והמתן אותו א"ר חנינא סימן גדול מסר להן בן פניו למטה בת פניה למעלה [12]ותיראן המילדות את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן וגו' להן מיבעי ליה א"ר יוסי בר' חנינא מלמד שתבען לדבר עבירה ולא נתבעו [12]ותחיין את הילדים תנא לא דיין שלא המיתו אותן אלא שהיו מספיקות להם מים ומזון [13]ותאמרן המילדות אל פרעה כי לא כנשים וגו' מאי חיות אילימא חיות ממש אטו חיה מי לא צריכה חיה אחריתי לאולודה אלא אמרו לו אומה זו כחיה נמשלה יהודה [14]גור אריה דן [15]יהי דן נחש נפתלי [16]אילה שלוחה יששכר [17]חמור גרם יוסף [18]בכור שור בנימין [19]זאב יטרף דכתיב ביה כתיב ביה ודלא כתיב ביה כתיב (ביה) [20]מה אמך לביא בין אריות רבצה וגו' [21]ויהי כי יראו המילדות את האלהים ויעש להם בתים רב ושמואל חד אמר בתי כהונה ולויה וחד אמר בתי מלכות מ"ד בתי כהונה ולויה אהרן ומשה ומ"ד בתי מלכות דוד נמי ממרים קאתי דכתיב [22]ותמת עזובה (אשת כלב) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וכתיב [23]ודוד בן איש אפרתי וגו': [24]וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות ואלה בניה ישר ושובב וארדון בן חצרון [25]בן יפנה הוא בן שפנה מעצת מרגלים ואכתי בן קנז הוא דכתיב [26]וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב [ז]אמר רבא חורגו דקנז הוה

דיקא

שהיתה פועה לולד. פירש רבינו חננאל [ח]לוחשת לחישה ויוצא הולד כמו שעושים אלו עכשיו באזני האשה:

אמרים

בפרך בפה רך. משום נדברים ובשכר עד שהרגילום לעבודה: **בפריכה.** בשברון גוף ומתנים וחזקה: ה"ג **בעבודה קשה אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן שהיו מחליפין וכו'.** וזו היא קשה שלא היו רגילים בכך: **ולמאן דאמר** (א). בפרך קמא בפה רך האי בפרך בתרא ודאי פריכה היא דהכתיב וימררו: **ושופתות.** כשמושיבין הסיר על גבי כירה קרי לה שפיתה: **אחת של חמין.** לרחוץ רגלי בעליהן בשדה: **בין שפתים.** בין מצרי השדות מקומות צנועין. מצר גבול השדה גבוה מכאן וחבירו מכאן ומצר באמצע: **יונה.** ישראל שנאמר יונתי תמתי (שיר ו): **עוררתיך.** לצאת ממעי אמך: **חבלתך.** לשון חבלי יולדה (הושע יג): **מנקר.** מנקה: **משפר.** כמו שעושין לתינוקות ליישב את איבריהם ולתקנן שניתקן מצער הלידה: **לא כרת שרך.** לא היה לך מיילדת לחתוך טיבור הולד: **למשעי.** להחליק בשר. כמו חלקת צואריו (בראשית מ) שעיעות: **עגולין.** כעין ככר עגול: **נעשה להן נס: רבבה כצמח השדה.** גדילים מן הארץ כצמח השדה: **והבאי.** לבית אביך: **הם הכירוהו.** שראו שכינתו בכבר: **זה אלי.** שראיתי כבר: **אלישבע.** בת עמינדב אשתו של אהרן: **שהיתה פועה לולד.** משעשעת אותו כדרך שמשחקים לתינוקות בדברים ערבים לשעשעו: **פועה.** צועקת כמו כיולדה אפעה (ישעיה מב): ה"ג **וראיתן על האבנים אמר רבי יוחנן סימן גדול מסר להן בשעה שכורעת לילד יריכותיה מצטננות כאבנים ד"א על האבנים כדכתיב וארד בית היוצר וגו' מה יוצר זה ירך מכאן כו':** **סימן גדול.** שלא תטלנו האם ותחבילנו ותאמר נפל היה זה נכס הסימן של לידה ואז תטלוהו ותהרגוהו. ד"א להכי קרי ליה למשבר של אשה אבנים דכתיב גבי יוצר כלי חרס אבנים ואשה נמי ליוצר דמיא: **סדן.** עץ עב שעליו יושב ומגלגל הכלים לעשותן בדפוס הכלי לפי גדלו וקטנו: **סימן גדול מסר להם.** וראיתן על האבנים אם בן הוא שם אתן יכולות לראות מיד אם בן הוא בלא שום הגבהה: **בן פניו למטה.** כדרך תשמישו: **בת פניה למעלה.** כדרך תשמישתה. והכי מפרש במסכת נדה (דף לא.): **אליהן.** משמע על עיסקי ביאה. לשון ויבא אליה (בראשית כט): **ותחיין.** הוה ליה למיכתב ולא המיתו הילדים ותחיין משמע שהיו מסייעין להחיותן שהיו טומנות אותן בבתיהן ומגדלות אותם: **אי נימא חיות ממש.** מילדות: **כחיה נמשלה.** וחית השדה אינה צריכה למילדת: **דכתיב ביה כתיב ביה.** מי שכתוב בו שנקרא בשם בהמה וחיה הרי כתיב בו ושאין כתיב בו הרי כתיב בכל כנסייתן יחד מה אמך לביא בין אריות רבצה אמך כנסת ישראל כולה נקראת לביאה: **אהרן ומשה.** שיצאו מיוכבד: **ותמת עזובה אשת כלב.** והיא מרים. ולקמן (יב) מפרש למה נקראת שמה עזובה. והאי ותמת שנצטרעה: **ויקח לו כלב את אפרת.** לאחר שנתרפאת חזר ולקחה לו. אלמא אפרת קרי מרים וכתיב בדוד בן איש אפרתי: **וכלב בן חצרון.** פסוק הוא בדברי הימים: (ב) **בן יפונה בן שנפנה מעצת מרגלים.** תירוצא הוא דקא מתרץ. לעולם בן חצרון הוא ולמה נקרא בן יפונה על שם מעשיו: ה"ג **ואכתי בן קנז הוא: חורגו דקנז.** בן אשתו של קנז היה כלב ונמצא עתניאל אחיו מאמו:

דיקא

תורה אור השלם

1. וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ: שמות א יד
2. אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפַתָּיִם כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ: תהלים סח יד
3. מִי זֹאת עֹלָה מִן הַמִּדְבָּר מִתְרַפֶּקֶת עַל דּוֹדָהּ תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ שָׁמָּה חִבְּלַתְךָ אִמֶּךָ שָׁמָּה חִבְּלָה יְלָדַתְךָ: שיר השירים ח ה
4. וּמוֹלְדוֹתַיִךְ בְּיוֹם הוּלֶּדֶת אֹתָךְ לֹא כָרַּת שָׁרֵּךְ וּבְמַיִם לֹא רֻחַצְתְּ לְמִשְׁעִי וְהֻמְלֵחַ לֹא הֻמְלַחַתְּ וְהָחְתֵּל לֹא חֻתָּלְתְּ: יחזקאל טז ד
5. יַרְכִּבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר: דברים לב יג
6. עַל גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ לְמַעֲנִיתָם: תהלים קכט ג
7. רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים שָׁדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ וְאַתְּ עֵרֹם וְעֶרְיָה: יחזקאל טז ז
8. עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ: שמות טו ב
9. וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת אֲשֶׁר שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה: שמות א טו
10. וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל הָאָבְנָיִם אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ וְאִם בַּת הִיא וָחָיָה: שמות א טז
11. וָאֵרֵד בֵּית הַיּוֹצֵר וְהִנֵּה הוּא עֹשֶׂה מְלָאכָה עַל הָאָבְנָיִם: ירמיהו יח ג
12. וַתִּירֶאןָ הַמְיַלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַתְּחַיֶּיןָ אֶת הַיְלָדִים: שמות א יז
13. וַתֹּאמַרְןָ הַמְיַלְּדֹת אֶל פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים הַמִּצְרִיֹּת הָעִבְרִיֹּת כִּי חָיוֹת הֵנָּה בְּטֶרֶם תָּבוֹא אֲלֵהֶן הַמְיַלֶּדֶת וְיָלָדוּ: שמות א יט
14. גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ כָּרַע רָבַץ כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ: בראשית מט ט
15. יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דֶרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר: בראשית מט יז
16. נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר: בראשית מט כא
17. יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם: בראשית מט יד
18. בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה: דברים לג יז
19. בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד וְלָעֶרֶב יְחַלֵּק שָׁלָל: בראשית מט כז
20. וְאָמַרְתָּ מָה אִמְּךָ לְבִיָּא בֵּין אֲרָיוֹת רָבָצָה בְּתוֹךְ כְּפִרִים רִבְּתָה גוּרֶיהָ: יחזקאל יט ב
21. וַיְהִי כִּי יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים: שמות א כא
22. וַתָּמָת עֲזוּבָה וַיִּקַּח לוֹ כָלֵב אֶת אֶפְרָת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר: דברי הימים א ב יט
23. וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי הַזֶּה מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וּשְׁמוֹ יִשַׁי וְלוֹ שְׁמֹנָה בָנִים וְהָאִישׁ בִּימֵי שָׁאוּל זָקֵן בָּא בַאֲנָשִׁים: שמואל א יז יב
24. וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה אִשָּׁה וְאֶת יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בָנֶיהָ יֵשֶׁר וְשׁוֹבָב וְאַרְדּוֹן: דברי הימים א ב יח
25. לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה: במדבר יג ו
26. וַיִּלְכְּדָהּ עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז אֲחִי כָלֵב הַקָּטֹן מִמֶּנּוּ וַיִּתֶּן לוֹ אֶת עַכְסָה בִתּוֹ לְאִשָּׁה: שופטים א יג

מסורת הש"ס

א) ס"א רבי עקיבא, רש"ל. ב) יומא עה., ג) שמה חבלתך אמך, ד) ס"א וסוכן להם. רש"ל, ה) ס"א ל"ג, ו) [תמורה טו. ע"ש], ז) [דף יב.], ח) [וכ"כ בערוך ערך פע א' ע"ש].

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ולמאן דאמר נמי בפרך: (ב) ד"ה וכלב וכו' הימים הס"ד ואח"כ מ"ה בן שנפנה כצ"ל ותיבות בן יפונה נמחק:

◆

מוסף רש"י

שהיתה פועה. שפועה ומדברת והוגה לולד כדרך הנשים המפייסות תינוק הבוכה (שמות א טו). חורגו דקנז הוה. וילדה לו אמו של כלב את עתניאל (במדבר לב יב).

Torah-Box.com diffusion du judaïsme aux francophones